

Verslag Rome-reis met De Blauwe Vlag

Dinsdag 13 oktober

De eerste dag zijn we vroeg begonnen met een vlucht vanaf Rotterdam om 7.00u en aankomst in een stralend zonnig Rome om 9.00u. Het was dus prettig om eerst al wandelend wat indrukken van de nieuwe omgeving op te doen. Eerst genoten we een uitgebreide lunch die meteen een eerste kennismaking bood met de Italiaanse keuken. Vervolgens maakten we een wandeling via het Sint-Pietersplein richting de Engelenburcht, de vesting die werd gebouwd door Keizer Hadrianus en later door de pausen in bezit is genomen. Van binnen blijkt het een gigantisch complex van gangen, zalen en zaaltjes die bekleed zijn met meubels, sculpturen, schilderijen, fresco's en wandtapijten uit diverse periodes van de geschiedenis. Vanaf de kantelen heb je een prachtig uitzicht over de stad en de achterliggende bergen.

We vervolgden onze wandeling via de Via Giulia en omgeving, en wierpen o.a een blik in de Florentijnenkerk van Borromini. Bij de Ponte Sisto maakten we kennis met Monique Drosso, die ons rondleidde door de Joodse wijk, langs het sfeervolle Piazza Margenta en ons een blik liet werpen op de prachtige binnenplaats van het Palazzo Mattei. Ook slenterden we langs het poezenforum aan het Largo Argentina. We dineerden in een restaurant aan de Campo dei Fiori, waar Bruno nog steeds onheilspellend op zijn sokkel staat, en sloten de dag af met een sfeervol barokconcert in de Sint Juliaankerk der Vlamingen.

Woensdag 14 oktober

We startten de dag met een bezoek aan de Sint Jan van Lateranen, de kerk van de bisschop van Rome en daarmee feitelijk de hoofdkerk van de Rooms-Katholieke kerk. Het is moeilijk om niet geïmponeerd te raken door de grootte en de pracht en praalzucht die in deze kerk over de bezoeker worden uitgestort. Ook het naast de kerk gelegen klooster bleek de moeite waard. We bewonderden hier o.a. een middeleeuwse pauselijke stoel (niet te verwarren met de enige echte Heilige Stoel). Van hieruit namen we een bus naar de Fosse Ardeatine, een groeve net buiten de stad. We brachten een bezoek aan het mausoleum waarin zich de 335 slachtoffers bevinden van de Duitse vergeldingsactie in maart 1944. De rijen tombes, gecombineerd met de stilte was indrukwekkend.

Een van de hoogtepunten van onze reis volgde hierna. Iets verderop bevond zich de San Sebastiano, een van de vroegste Christelijke kerken. We daalden af in de gewelven, waar op de muren allerlei antieke fresco's staan afgebeeld. Achter het loopgedeelte bevinden zich tombes met daarin de resten van leden van de eerste Christengemeenschap in Rome, waaronder naar verluidt ook de apostelen Petrus en Paulus. Ook is er een voetafdruk van Jezus Christus te bewonderen en ook de originele pijl die de Heilige Sebastiaan verwondde.

Vanuit de San Sebastiano volgden we de Via Appia, en bereikten de rand van de stad bij de Porte San Sebastiano in de Aureliaanse muur. Onvoorstelbaar dat deze vier meter dikke stadsmuur er na bijna 2000 jaar nog steeds staat! We vervolgden onze wandeling over de klassieke kasseien van de Via Appia totaan de Termen van Caracalla. De overblijfselen van dit gigantische badencomplex zijn weliswaar gehavend, maar nog steeds zeer hoog en gigantisch van omvang.

Wat ook zeker een hoogtepunt vormde was ons aansluitende bezoek aan de Capitolijnse musea. Een enorme verzameling klassieke beelden, glaswerk, sieraden en andere kunstwerken die samen een beeld geven van de geschiedenis van de stad. Heel herkenbaar was het moment toen ik een Nederlandse leraar zijn leerlingen hoorde uitleggen dat dat beeld van die vrouw met die betoverende ogen niet Medea was, maar wie dan wel? De topstukken hier waren verder natuurlijk het beeld van de stervende Galliër en de levensechte torso's van de bekendste Romeinse keizers.

Aan het eind van de dag bleken we net te laat om nog naar binnen te mogen in de nieuwe door Richard Meier ontworpen behuizing van het vredesaltaar. Gelukkig heb je door de glazen wand een redelijk zicht op dit grootse kunstwerk. We wierpen ook nog even een blik op het plein erachter, dat in fascistische stijl is opgetrokken. Hierna was het tijd voor een biertje aan de Piazza del Popolo, waar we ook nog even een blik konden werpen in het inwendige van de Santa Maria del Popolo. We besloten de dag in een voortreffelijk Siciliaans visrestaurant in de buurt van ons hotel.

Donderdag 15 oktober

De dag begon aan de rand van het Sint Pietersplein, op het Duitse kerkhof. Dit is een klein, sfeervol kerkhof dat al eeuwenlang door zowel de Duitse, Belgische en Nederlandse ambassadeurs wordt onderhouden. Hoewel de geschiedenis hiervan terugvoert tot de Middeleeuwen, waren de graven toch van meer recente datum. Hierna volgde een bezoek aan de Grote Synagoge, waar de geschiedenis van de joden in de stad goed is gedocumenteerd in papieren, foto's, kledingstukken en andere objecten.

We vervolgden onze tocht in Trastevere. Wandelend door deze oude volkswijk bezichtigden we de schitterende interieurs van de Santa Cecilia en de Santa Maria de Trastevere die erg de moeite waard waren door hun fraaie interieurs en byzantijnse mozaïeken. We passeerden op onze tocht het Palazzo Corsini, de Orto Botanico en het vroegere kerkelijke opvanghuis voor gevallen vrouwen.

Tegen twee uur waren we op tijd aanwezig voor wat voor mij zeker een van de hoogtepunten van ons bezoek aan de eeuwige stad zou worden: Een rondleiding door de necropool onder de Sint Pieter. We daalden daarbij af tot onder de gewelven van de oude Sint Pieter, die nog door keizer

Constantijn werd gebouwd. Meters onder het straat niveau bevonden we ons ineens in een stukje van het oude Rome: een gang met aan weerszijden grafkamers met daarin urnen en tombes van Romeinen die tweeduizend jaar geleden hadden geleefd. Hoewel het er warm en benauwd was, kon ik hier werkelijk niet genoeg van krijgen. Door de kleuren, vroegchristelijke symbolen en oude opschriften werd het antieke Rome hier haast tastbaar. Vervolgens werden we natuurlijk ook nog even langs het vermeende gebeente van Petrus geleid, die loodrecht onder het altaar van de Sint Pieter begraven zou liggen.

We bleven in de sfeer van het antieke Rome en begaven ons in de richting van het Forum. Hoewel er in de loop van de eeuwen veel verloren is gegaan, is hier toch ook zeker nog veel te zien. De drie gigantische triomfbogen van Titus, Septimius Severus en –als ik het me goed herinner- Constantijn getuigen nog steeds van hun overwinningen en hun macht. Boven op de Palatijn hadden we net als ooit de keizers dat hadden, een geweldig uitzicht over de stad.

Nadat we de stenen projecten van de machthebbers van eeuwen geleden goed op ons hadden laten inwerken, verplaatsten we de aandacht naar de bouwwerken van een alleenheerser van meer recente datum. Bij het zien van de strakke gebouwen in de wijk Eur zie je duidelijk dat Mussolini deze wijk heeft laten bouwen in de geest van de grote klassieke voorbeelden. We dronken er een biertje, net als veel Italianen hier doen na afloop van de werkdag, en aten daarna nog een pizza in het Centro Storico.

Vrijdag 16 oktober

Deze dag zou in het teken staan van bouw-en schilderkunst. We begonnen de dag in het voetspoor van Caravaggio met een bezoek aan twee door hem verfraaide kerken, te weten de San Luigi en de San Agostino. De Roomse kerk toont weer eens zijn vindrijkheid, de belichting voor de schilderijen werkt slechts voor korte tijd na de inworp van muntgeld. Maar die zijn het dan ook waard! De schilderijen beelden o.a. de goddelijke roeping van de apostel Mattheus uit, en de Madonna van Loreto. Bij dit laatste portret schijnt de schilder een vrouw van lichte zeden als model te hebben gekozen. De krachtige, directe gebaren en het spel met licht tonen hier duidelijk de hand van Caravaggio aan.

In de Biblioteca Angelica lijkt de tijd een paar honderd jaar stil te hebben gestaan. De oude leren banden staan keurig naast elkaar op houten planken. Om de plaatsing van boeken te achterhalen gebruikt men hier nog een degelijk ouderwets kaartenbakkensysteem. Echt voer voor de liefhebbers, waartoe ik mezelf reken.

Na een bezoek aan de Piazza Navona en de door Borromini ontworpen St. Agneskerk was het tijd voor een bezoek aan de Galleria Pamphilj, waar onder andere het portret van Paus Innocentius X van

de hand van Vélazquez is te bezichtigen. Van alle meesterwerken die hier zijn te bewonderen bleef mij vooral het liefdevolle portret van Agatha van Schoonhoven door Jan van Scorel bij.

Veel indruk maakte ook het Pantheon, met zijn enorme koepel waar het licht groots door naar binnen valt. We stonden even stil bij de rol van Hadrianus in de geschiedenis gespeeld heeft. Wel jammer dat de Katholieke kerk zich dit van oorsprong heidense gebouw ook al heeft toegeëigend.

Op weg naar het Borghese-park bleek maar weer eens dat je soms meer tijd kwijt bent dan verwacht als je jezelf door Rome wilt bewegen. Maar vanwege het nog steeds prachtige weer kan het ons niet deren. In Villa Borghese zien we het portret van Paus Innocentius X weer terug. Het is als voorbeeld gebruikt voor een serie portretten door Francis Bacon, aan wie een fraaie tentoonstelling is gewijd. De vaste collectie van de Villa mag er ook zijn, er hangen o.a. werken van Titiaan, Canaletto, Raffaël, Rubens, Van Honthorst en Brueghel de Oude.

Nadat we deze dag ongelooflijk veel prachtige kunststukken hadden gezien, begaven we ons nog wat meer noordelijk voor een eetafspraak. We waren uitgenodigd bij Cecilia, een Italiaanse, en haar vrienden Gabriella en Alberto. Het was voor mij de eerste keer dat ik mijn spaghetti at met enkel een vork, en dat ging (gelukkig) best goed. We praatten over de verschillen en overeenkomsten tussen Nederland en Italië. Natuurlijk kwamen ook premier Berlusconi en de camorra ter sprake, beide bleken ze niet te waarderen. Wel staan Sicilianen in de rest van Italië bekend als zeer vriendelijke mensen. Italianen bleken gewend te zijn aan onzekere tijden en onbetrouwbare politici. Het werd erg laat, en na onze gastvrije ontvangst zette Gabrielle ons in de stad af.

Zaterdag 17 oktober

De zaterdag hebben we doorgebracht met een wandeling door de Monti, via de Suburba en helemaal over de Aventijn. Bovenop de Aventijn heb je een geweldig uitzicht over de stad. Nadat ik Japanse toeristen op die manier zelfs een foto zag maken, keek ik toch ook eens door het sleutelgat van een houten deur. Door het oog van het gaatje keek je via een recht pad met aan weerszijden een groene haag recht uit op de tegenover liggende heuvels. Iets verderop op het kloosterterrein braken we er ook nog ons hoofd over hoe de sinaasappelbomen in oktober nog groene vruchten konden dragen.

Na een lunch en een echt Italiaans ijsje met drie bolletjes bezochten we het kunstmuseum in het oude slachthuis. Er was een expositie van experimentele kunst uit New York. Moeilijk om dit goed te beschrijven, maar houd je van Keith Haring, dan kwam je hier aan je trekken.

Voor mij ging de geschiedenis ook weer even leven bij ons rondje rondom Monte Testaccio. Door zijn van binnen koele ruimtes is deze voormalige antieke stortplaats inmiddels volgebouwd met horeca. Dat kon je trouwens hier en daar ook wel ruiken! Natuurlijk wilde ik hier ook een antieke potscherf meenemen voor thuis. Teruglopend viel het vroegere protestantse kerkhof op, helaas sloot het net de poorten. Indrukwekkend was ook weer de piramide van Cestius, een Egyptofiele Romein die ook zo begraven wilde worden. Doordat de piramide later werd ingebouwd in de Aureliaanse muur is hij nagenoeg intact bewaard gebleven.

Aan het eind van de dag bezochten we nog de jaren '30 wijk Garbatella, een arbeiderswijk in de Engelse tuinsteden-stijl. Garbatella bevindt zich op een glooiend terrein, en is architectonisch erg mooi. Door de overal in de wijk aangebrachte anarchistisch-communistische graffiti was er geen twijfel over de politieke kleur van dit gebied. Ook de voetbalclub AS Roma was alom aanwezig. We verplaatsten ons met de metro naar Trastevere, waar op het gebied van restaurants wat meer keuze bestaat.

Zondag 19 oktober

De laatste dag werd begonnen met een bezoek aan een paar typische toeristische attracties. Maar ik wilde Rome toch ook niet verlaten zonder de Spaanse trappen en de Trevi-fontein met eigen ogen te hebben gezien. De toeristen waren inderdaad ook vandaag weer met drommen gekomen, maar ik vond de fontein dan ook wel erg mooi.

Als laatste –maar zeker niet minste- onderdeel wachtte nog een wandeling door het antieke Ostia, de vervallen en weer opgegraven havenplaats van het oude Rome. Het bleek dat de zee waaraan Ostia vroeger lag, nu zeker drie kilometer verderop pas begint. Waar het strand vroeger begon, ligt nu een snelweg. Vroeger lag hier een enorme stad, met handelshuizen, woningen, horeca en een haven. Nu rest een gigantisch terrein met ruïnes van wat het ooit is geweest. Gelukkig kregen we bij de ingang een plattegrond mee waarop was aangegeven wat het ooit geweest moest zijn. Sommige dingen waren nog goed herkenbaar, zoals een barretje met toog, een paar fonteintjes, een arena, het forum, pakhuizen, en enkele woonhuizen.

De rest van de middag brachten we winkelend door. Na het eten leek het mij een aardig plan om tussen cafégasten de wedstrijd AC Milan-AS Roma te volgen. Zoals verwacht werd de wedstrijd zeer emotioneel beleefd. Helaas, na een vroege voorsprong verloor Roma met 2-1.

Na een korte nachtrust en een vlucht die met lichte vertraging vertrok, belandden we de ochtend van **maandag 19 oktober** weer veilig terug op Rotterdam Airport.